

ANNA MONIKA BARANOWSKA

WPIS FAKTU ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA KANONICZNEGO DO REJESTRU MAŁŻEŃSTW AKT STANU CYWILNEGO

Małżeństwo, jako forma tworzenia grupy społecznej, jaką jest rodzina, jest jedną z najstarszych form więzi międzyludzkich. Choć na początku występowało pod postacią związków nieformalnych, z czasem stało się przedmiotem zainteresowania zarówno władzy kościelnej, jak i państwowej. Współcześnie regułami jego zawierania i funkcjonowania zajmują się oprócz norm religijnych, również normy kulturowe, obyczajowe, moralne i przede wszystkim prawne¹. Powody były ku temu dwa: małżeństwo zawarte przez osoby ochrzczone należy do tzw. spraw mieszanych, jako że małżonkowie są jednocześnie obywatelami państwa i członkami społeczności religijnej, i jedno nie wyklucza drugiego.

Fakt zawarcia sakramentu małżeństwa od zawsze wzbudzał wiele emocji, nie tylko wśród samych nupturientów, ale także wśród ludzi z ich najbliższego otoczenia². Jak pokazuje przeszłość i zachowane źródła historyczne, połączenie się dwojga ludzi w tym sakramencie mogło zmieniać sytuację społeczną i prawną nie tylko ich samych, ale także układ sił politycznych w państwie³. Nie dziwi

Mgr ANNA M. BARANOWSKA – doktorant, Katedra Prawa Wyznaniowego i Konkordatowego, Wydział Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; e-mail: a.baranowska88@gmail.com

¹ T. S m y c z y ń s k i, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2009, s. 23; J. I g n a t o w i c z, M. N a z a r, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2010, s. 84; M. A n d r z e j e w s k i, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2011, s. 37.

² J. Z a b ł o c k i, *Małżeństwo konkordatowe*, „Studia Iuridica” 37 (1999), s. 192.

³ Przykładami takich związków mogą być: księżniczka Dobrawa i król Mieszko I, król Jan III Sobieski i Marysieńka – a właściwie Maria Kazimiera de La Grange d'Arquien, król Władysław Jagiełło i królowa Jadwiga, Napoleon Bonaparte i Maria Walewska.

więc nikogo fakt, że od zawsze przywiązywano dużą uwagę zarówno do samych kandydatów (i kandydatek) do małżeństwa, jak i form zawarcia małżeństwa⁴, a należy przy tym wspomnieć, iż form tych było wiele i zmieniały się wraz z ewolucją człowieka i rozwojem jego samoświadomości.

Pod koniec XIX wieku możemy zauważyć w tej kwestii tendencję uznawania przez państwa małżeństw zawieranych na podstawie umów konkordatowych Stolicy Apostolskiej. Nazwa „konkordat” swoją etymologię bierze od łacińskiego słowa *concordare* (zgadzać się) i oznacza uroczystą umowę (*conventio sollemnis*) zawartą przez Stolicę Apostolską, wyposażoną w osobowość publicznoprawną⁵ w stosunkach międzynarodowych, z suwerennymi organami władzy państwowej, celem której jest uregulowanie interesujących obie strony spraw⁶. Umowa ta ma charakter dwustronny, jest w swej istocie zawierana na zasadzie partnerstwa zgodnie z obowiązującymi zasadami prawa międzynarodowego i wywiera skutki prawne dla obu stron.

Spośród konkordatów z państwami europejskimi regulujących sprawy małżeńskie (i nie tylko), zawartych już po Soborze Watykańskim II⁷, który otwiera epokę konkordatów współczesnych, zwanych horyzontalnymi⁸, w opracowaniu tym skupimy swą uwagę m.in. na konkordatach z Hiszpanią⁹ (1979), Włochami¹⁰ (1984), Polską¹¹ (1993), Malcią¹² (1993), Chorwacją¹³ (1997) i Litwą¹⁴

⁴ Początkowo nie znano określenia „formy zawarcia małżeństwa”, a samo małżeństwo było czynnością prywatną, w żaden sposób nieregulowaną prawem państwowym. Duże znaczenie miały prawo zwyczajowe i tradycja.

⁵ J. Krukowski, *Polskie prawo wyznaniowe*, wyd. IV, Warszawa 2008, s. 108.

⁶ Tamże, s. 90; J. Krukowski, *Kościół i państwo. Podstawy relacji prawnych*, wyd. II, Lublin 2000, s. 180; t e n ż e, *Konkordaty współczesne. Doktryna. Teksty (1964-1994)*, Warszawa 1995, s. 22; B. Trzeciak, *Klauzule odsyłające w konkordatach z Hiszpanią i z Polską*, Lublin 2007, s. 9; J. Krukowski, *Normy konkordatowe w relacji do innych norm prawnych – wprowadzenie do problematyki uznania skutków cywilnych małżeństwa kanonicznego*, [w:] *Prawo rodzinne w Polsce i Europie*, red. P. Kasprzyk, Lublin 2005, s. 27; B. Glinkowski, *Małżeństwo konkordatowe*, Poznań 2002, s. 9.

⁷ Do Soboru Watykańskiego II celem konkordatów określanych mianem wertykalnych, była ochrona interesów władzy duchowej i świeckiej, natomiast po tymże Soborze podstawową zasadą zawieranych umów konkordatowych stała się ochrona wolności religijnej, zarówno w wymiarze indywidualnym,

jak i wspólnotowym, mająca swoje źródło w godności człowieka.

⁸ Krukowski, *Polskie prawo wyznaniowe*, s. 91; t e n ż e, *Kościół i państwo*, s. 179.

⁹ AAS 72 (1980), s. 29-36.

¹⁰ AAS 77 (1985), s. 521-535.

¹¹ AAS 90 (1998), s. 310-329; Dz. U. 1998, Nr 51, poz. 318 z późn. zm.

¹² AAS 89 (1997), s. 679-692.

¹³ AAS 89 (1997), s. 277-302.

¹⁴ AAS 92 (2000), s. 795-802.

(2000). Przepisy ogólne sformułowane w tych umowach konkordatowych są bardzo do siebie podobne strukturalnie – państwo uznaje skutki cywilne małżeństw zawartych zgodnie z przepisami obowiązującego prawa kanonicznego. Różnice pojawiają się dopiero w części szczegółowej dotyczącej procedury związanej z wpisaniem do rejestrów państwowych zawartego małżeństwa¹⁵.

Celem tego opracowania jest omówienie ostatniej fazy formy cywilnej zawarcia małżeństwa kanonicznego, jaką jest wpis ważnie zawartego małżeństwa do akt stanu cywilnego, zawieranej w obecności duchownego – czyli małżeństwo konkordatowe. Forma cywilna małżeństwa zawierana wobec przedstawiciela władz kościelnych jest możliwa na terenie tych państw, które są sygnatariuszami umowy konkordatowej ze Stolicą Apostolską, po dostosowaniu obowiązujących w ich ustawodawstwie przepisów regulujących stosunki małżeńskie. Jest ona wyrazem dostrzegania przez Kościół dualizmu systemu prawa małżeńskiego oraz efektem dążeń, aby małżeństwo mogło być zawierane, zarówno na forum kościelnym, jak i państwowym, jednym aktem¹⁶. W praktyce równa się to zawieraniu małżeństwa w formie kanonicznej przy jednoczesnym wywieraniu przez tę czynność skutków cywilnych uregulowanych prawem państwowym. Stąd szczególna rola, jaką odgrywa w tym miejscu konkordat podpisany przez władze państwowe. Rozwiązania konkordatowe stwarzają bowiem katolikom możliwość zawierania przez nich małżeństwa w formie całkowicie zgodnej z ich przekonaniem, przy jednoczesnym poszanowaniu przepisów prawa państwa, którego są obywatelami¹⁷. Świeckość małżeństwa nie stanowi żadnego ograniczenia swobody obywateli w zawieraniu małżeństwa według religii wyznawanej przez przyszłych współmałżonków¹⁸.

Jak zauważa J. Krukowski, oba sposoby (forma cywilna i konkordatowa) zawarcia związku małżeńskiego są wobec siebie równorzędne ze względu na fakt, iż w obu przypadkach małżonkowie, jeśli tylko spełnili warunki stawiane im przez normy prawne obowiązujące na terytorium ich państwa, w jednakowy sposób im podlegają¹⁹. Odnoszą się do nich te same przepisy prawne określające skutki prawne dokonanej czynności.

¹⁵ Zabłocki, *Małżeństwo konkordatowe*, s. 196; W. Adamczewski *Uznanie skutków cywilnych małżeństwa kanonicznego w najnowszych umowach konkordatowych*, [w:] *Ius Matrimoniale. Ze studiów nad kościelnym prawem małżeńskim*, red. W. Góralski, t. 1, Warszawa 1996, s. 173.

¹⁶ W. Góralski, *Zawarcie małżeństwa konkordatowego w Polsce*, Warszawa 1998, s. 10.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Smyczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, s. 25.

¹⁹ J. Krukowski, K. Warchałowski, *Polskie prawo wyznaniowe*, Warszawa 2000, s. 258; J. Krukowski, *Polskie prawo wyznaniowe*, s. 242; tenże, *Kościół i państwo*, s. 331; tenże, *Konkordat Polski: znaczenie i realizacja*, Lublin 1999, s. 210.

Wpis zawartego małżeństwa konkordatowego do rejestrów akt stanu cywilnego stanowi ostatnią fazę procedury administracyjnej, pozwalającej małżeństwu kanonicznemu zaistnieć na forum świeckim²⁰. Wszystkie omawiane umowy konkordatowe posoborowe są zgodne co do faktu, iż małżeństwo kanoniczne zawarte w formie ze skutkami cywilnymi powinno następnie być umieszczone w rejestrze małżeństw urzędu stanu cywilnego. „Instytucja ta, która z pewnym trudem znalazła swoje zupełnie dziś naturalne umocowanie prawne, jest przejawem usprawiedliwionej i zgodnej z doktryną Kościoła zasady autonomii porządku państwowego i duchowego, które zachowują kompetencje i niezależność – każde w swoim zakresie”²¹.

1. OBOWIĄZKI DUCHOWNEGO

Konkordat Stolicy Apostolskiej z Hiszpanią (1979), dotyczący kwestii prawnych, stanowi, iż aby małżeństwo kanoniczne uzyskało skutki cywilne, powinno być wpisane do hiszpańskiego rejestru cywilnego małżeństw²². Wspomina również, że to na duchownym spoczywa obowiązek wręczenia małżonkom, zgodnego z wymogami prawa, zaświadczenia o tym, że małżeństwo zostało zawarte. Zaświadczenie to, zgodnie z uwagami umieszczonymi w protokole końcowym do art. 6 ust. 1, małżonkowie powinni otrzymać od duchownego zaraz po tym, jak ceremonia dobiegnie końca. Równocześnie drugie, takie samo zaświadczenie, powinno być przesłane do urzędu stanu cywilnego, aby można było dokonać wpisu małżeństwa do rejestrów²³. Obowiązek dostarczenia zaświadczenia do USC spoczywa w pierwszej kolejności na małżonkach, a dopiero potem na proboszczu miejsca, gdzie zawarto małżeństwo²⁴. Proboszcz powinien go wypełnić w terminie do pięciu dni – w przypadku, gdyby sami

²⁰ Krukowski, *Kościół i państwo*, s. 337.

²¹ Adamczewski, *Uznanie skutków cywilnych małżeństwa*, s. 192.

²² J. Krukowski, *Warunki zawarcia małżeństwa kanonicznego ze skutkami cywilnymi w konkordatach współczesnych – studium prawnoporównawcze*, [w:] *Domine, Ego Servus Tuus. Księga pamiątkowa z okazji 50-lecia kapłaństwa ks. oficjale dr. Stefana Koźnika*, Warszawa 2009, s. 350.

²³ Tamże; Trzeciak, *Klauzule odsyłające*, s. 66.

²⁴ Zabłocki, *Małżeństwo konkordatowe*, s. 199; W. Adamczewski, *Uznanie skutków cywilnych małżeństwa kanonicznego w konkordatach posoborowych*, [w:] *Prawo rodzinne w Polsce i Europie*, red. P. Kasprzyk, Lublin 2005, s. 47; tenże, *Małżeństwo we współczesnych umowach Stolicy Apostolskiej z państwami*, Warszawa 1999, s. 64.

małżonkowie nie dopełnili tego obowiązku²⁵. Prawodawca przewiduje więc w tym miejscu podwójną możliwość wpisu zawartego małżeństwa do rejestrów państwowych²⁶.

Natomiast w konkordacie włoskim z 1984 r. prawodawca umieścił opis szeregu czynności, jakie powinien dokonać proboszcz (lub jego delegat), a także kierownik urzędu stanu cywilnego, aby można było umieścić zawarte małżeństwo, w formie konkordatowej, w aktach stanu cywilnego. Do zadań proboszcza należy²⁷:

- po zakończonej ceremonii odczytanie artykułów kodeksu cywilnego omawiających prawa i obowiązki małżonków, tak aby zrozumieli oni, jakie są skutki zawartego przez nich małżeństwa;
- sporządzenie dwóch jednakowo brzmiących oryginalnych egzemplarzy aktu zawarcia małżeństwa (małżonkowie mają możliwość umieszczenia w nich dodatkowych oświadczeń, przewidzianych w przepisach włoskiego kodeksu cywilnego);
- dostarczenie do urzędu stanu cywilnego w terminie pięciu dni (od daty ceremonii) wniosku o dokonanie wpisu w rejestrach zawartego małżeństwa kanonicznego ze skutkami cywilnymi.

Novum tutaj stanowi fakt, że tylko termin dostarczenia przez proboszcza pisemnego wniosku o dokonanie wpisu zawartego małżeństwa w rejestrach państwowych jest terminem nieprzekraczalnym i ma charakter bezwzględny²⁸.

W zasadzie podobne rozwiązania, jak w przypadku włoskiego konkordatu, zawiera również konwencja z Maltą (1993), dotycząca w swej istocie skutków cywilnych zawieranych małżeństw kanonicznych oraz orzeczeń kościelnych trybunałów²⁹. Do obowiązków proboszcza miejsca, w którym małżeństwo było celebrowane, należy przekazanie do rejestrów cywilnych państwa oryginału aktu małżeństwa, przygotowanego w formie opracowanej w wyniku współpracy strony kościelnej i państwowej. Akt małżeństwa powinien być podpisany przez ordynariusza miejsca, proboszcza lub jego delegata, który asystował przy

²⁵ K r u k o w s k i, *Warunki zawarcia małżeństwa*, s. 350; A d a m c z e w s k i, *Uznanie skutków cywilnych małżeństwa kanonicznego w konkordatach*, s. 50; t e n ż e, *Małżeństwo we współczesnych umowach*, s. 69.

²⁶ Z a b ł o c k i, *Małżeństwo konkordatowe*, s. 199.

²⁷ K r u k o w s k i, *Warunki zawarcia małżeństwa*, s. 351; Z a b ł o c k i, *Małżeństwo konkordatowe*, s. 199; A d a m c z e w s k i, *Uznanie skutków cywilnych małżeństwa kanonicznego w najnowszych umowach*, s. 188; t e n ż e, *Uznanie skutków cywilnych małżeństwa kanonicznego w konkordatach*, s. 41; t e n ż e, *Małżeństwo we współczesnych umowach*, s. 64.

²⁸ Z a b ł o c k i, *Małżeństwo konkordatowe*, s. 199; A d a m c z e w s k i, *Uznanie skutków cywilnych małżeństwa kanonicznego w najnowszych umowach*, s. 188.

²⁹ K r u k o w s k i, *Warunki zawarcia małżeństwa*, s. 351.

zawieraniu małżeństwa (art. 1 pkt 1 lit. b)³⁰. Na przekazanie omawianego dokumentu do rejestru akt stanu cywilnego duchowny ma pięć dni roboczych od daty zawarcia małżeństwa (art. 2). Istnieje jednak wyjątek od tej zasady, w przypadku gdy duchowny nie może przesłać zawiadomienia o zawartym małżeństwie w wyżej wymienionym terminie, powinien tego dokonać jak najszybciej od ustania przyczyny zwłoki. Konwencja z Maltą stanowi również, iż sami małżonkowie (lub jedno z nich) mogą żądać od duchownego przesłania zaświadczenia o zawartym związku małżeńskim do urzędu stanu cywilnego, w przypadku gdyby tego nie dokonał (art. 2 pkt 2). Nadesłanie owego zawiadomienia w terminie późniejszym niż wskazany, nie jest żadną przeszkodą do dokonania wpisu małżeństwa do rejestru.

Konkordat podpisany przez państwo polskie (1993) również zakłada, że fakt dokonania czynności prawnej, jaką jest zawarcie małżeństwa konkordatowego, powinien być odnotowany w rejestrach urzędu stanu cywilnego³¹. Duchowny po przyjęciu oświadczeń od narzeczonych o woli zawarcia związku małżeńskiego i uzyskania przez ten związek skutków cywilnych, jest zobowiązany do sporządzenia zaświadczenia dokumentującego dokonaną czynność oraz przekazanie go do właściwego kierownika urzędu stanu cywilnego, celem dokonania wpisu w rejestrze małżeństw³². Dodatkowo normy wykonawcze do art. 10 polskiego konkordatu stanowią, że obowiązek sporządzenia oraz przekazania wniosku o dokonanie rejestracji zawartego małżeństwa konkordatowego w aktach stanu cywilnego spoczywa na duchownym, który został delegowany do asystowania przy zawieraniu małżeństwa, lub na proboszczu miejsca, gdzie ceremonia się odbyła³³. Wymóg sporządzenia zaświadczenia o zawarciu małżeństwa i przesłania go do USC jest konsekwencją obowiązującej w polskim prawodawstwie zasady, zgodnie z którą stan cywilny osób jest stwierdzany wyłącznie z wykorzystaniem dokumentów wydanych przez urzędy stanu cywilnego³⁴. W nawiązaniu do tej zasady Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji w obwieszczeniu z 4.11.1998 r.³⁵ podał wykaz stanowisk, których zajmowanie upoważnia do sporządzenia zaświadczenia stanowiącego podstawę

³⁰ Adamczewski, *Uznanie skutków cywilnych małżeństwa kanonicznego w konkordatach*, s. 48; tenże, *Małżeństwo we współczesnych umowach*, s. 65.

³¹ Krukowski, *Warunki zawarcia małżeństwa*, s. 352.

³² Krukowski, *Kościół i państwo*, s. 338; A. Mezgłowski, H. Misztal, P. Stanisław, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2008, s. 155; Krukowski, *Konkordat Polski*, s. 235.

³³ Krukowski, *Warunki zawarcia małżeństwa*, s. 352; tenże, *Kościół i państwo*, s. 338; P. Kuglarz, F. Zoll, *Małżeństwo konkordatowe*, Kraków 1994, s. 57.

³⁴ Krukowski, *Kościół i państwo*, s. 338.

³⁵ M.P. 1998, Nr 40, poz. 554 z późn. zm.

sporządzenia aktu małżeństwa zawartego w sposób określony w art. 1 §§ 2 i 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego³⁶ (forma wyznaniowa zawarcia małżeństwa ze skutkami cywilnymi).

Wniosek w sprawie zarejestrowania zawartego małżeństwa w aktach stanu cywilnego według art. 10 ust. 1 pkt 3 konkordatu, a także art. 8 § 3 k.r.o. powinien zostać przesłany przez duchownego do USC w przeciągu pięciu dni od dnia ceremonii. Termin pięciodniowy należy do kategorii terminów zawitych, którego nie można przedłużać według własnej woli. Jednak na skutek działania siły wyższej może nastąpić wydłużenie tego terminu do momentu ustania zaistniałej przyczyny³⁷. Skutkiem niedochowania omawianego terminu jest fakt niezainstnienia małżeństwa w państwowym porządku prawnym. Należy to rozumieć w ten sposób, że małżeństwo zawarte w formie konkordatowej i niezarejestrowane w odpowiednim terminie, nie wywołuje skutków cywilnych w wyniku zaniedbania obowiązku ciążącego na duchownym³⁸.

Wniosek należy przesłać do kierownika urzędu stanu cywilnego, właściwego miejscowo ze względu na miejsce zawarcia małżeństwa konkordatowego³⁹. Ponadto wniosek powinien być sporządzony na wymaganym prawem formularzu, z podaniem informacji, takich jak: dane personalne małżonków (w tym miejsca i daty urodzenia), ich stany cywilne, miejsca zamieszkania, a także miejsce i data zawarcia związku małżeńskiego, dane personalne świadków oraz nazwisko potomstwa zrodzonego z danego małżeństwa.

Kolejnym analizowanym konkordatem jest konkordat z Chorwacją (1996), dotyczący regulacji prawnych, który w sposób ogólnikowy stanowi jedynie, że termin stosowny do przesłania sporządzonego wniosku oraz sposób wpisania zawartego małżeństwa konkordatowego do akt stanu cywilnego będą dookreślone przez chorwackie prawo państwowe (art. 13 ust. 2)⁴⁰.

Również konkordat z Litwą (2000), omawiający kwestie prawne, zawiera w swoich postanowieniach odesłanie do prawa państwowego, którego zadaniem jest doprecyzowanie terminu oraz sposobu powiadomienia urzędu stanu cywilnego. Omawiane normy wykonawcze według art. 13 konkordatu mają

³⁶ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. 2012, poz. 788) [dalej cyt.: k.r.o.].

³⁷ Krukowski, *Kościół i państwo*, s. 339; tenże, *Konkordaty współczesne*, s. 179; Adamczewski, *Małżeństwo we współczesnych umowach*, s. 70; Mezglewski, Misztal, Stanisław, *Prawo wyznaniowe*, s. 156; A. Zieliński, *Prawo opiekuńcze i rodzinne w zarysie*, Warszawa 2011, s. 59; Smyczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, s. 34; W. Góralski, *Zawarcie małżeństwa konkordatowego*, s. 85.

³⁸ Krukowski, *Warunki zawarcia małżeństwa*, s. 352.

³⁹ Krukowski, *Kościół i państwo*, s. 340.

⁴⁰ Krukowski, *Warunki zawarcia małżeństwa*, s. 353.

zostać doprecyzowane w wyniku współpracy przedstawiciela litewskiego rządu wraz z Konferencją Biskupów Litewskich⁴¹. Obowiązek dostarczenia zawiadomienia o zawartym związku małżeńskim do właściwego miejscowo urzędu stanu cywilnego spoczywa na duchownym asystującym przy jego zawieraniu. Gdyby jednak tego nie dokonał, mogą to zrobić również sami małżonkowie⁴². Termin na dostarczenie omawianego zawiadomienia to 10 dni od dnia zawarcia małżeństwa w formie konkordatowej.

2. KOMPETENCJE KIEROWNIKA URZĘDU STANU CYWILNEGO

Kompetencje urzędnika państwowego, jakim jest kierownik USC, rozpoczynają się w momencie otrzymania przez niego zaświadczenia, sporządzonego przez duchownego asystującego podczas celebracji małżeństwa, potwierdzającego, że dany związek małżeński został zawarty z zachowaniem formy konkordatowej.

Konkordat hiszpański w art. 6 nie wspomina *expressis verbis* nic na temat klauzul odsyłających do prawa hiszpańskiego określającego kompetencje kierownika USC, ani tego, w jakim terminie należy dokonać wpisu małżeństwa do rejestrów cywilnych, jednak z natury rzeczy wynika, że uregulowanie tych kwestii należy do kompetencji władz państwowych. Chodzi przecież o wpisanie zawartego w formie kanonicznej ze skutkami cywilnymi małżeństwa do państwowego rejestru cywilnego. Dlatego do art. 6 hiszpańskiego konkordatu powstały normy wykonawcze w ustawie nowelizującej hiszpański kodeks cywilny (art. 63)⁴³. W szczególności zostały umieszczone w nich wzory zaświadczeń o zdolności narzeczonych do zawarcia związku małżeńskiego oraz o zawarciu małżeństwa kanonicznego ze skutkami cywilnymi. Poza tym jednak do dokonania wpisu małżeństwa w hiszpańskim rejestrze cywilnym wystarczy dostarczenie władzom państwowym zaświadczenia wystawionego przez duchownego, że małżeństwo kanoniczne zostało zawarte w formie konkordatowej⁴⁴. Do wszczęcia postępowania mającego na celu zarejestrowanie

⁴¹ Tamże.

⁴² I. Z i g i e n e, *Zawarcie małżeństwa, pochodzenie dziecka oraz przysposobienie w Republice Litewskiej*, [w:] *Prawo rodzinne w Polsce i Europie*, red. P. Kasprzyk, Lublin 2005, s. 378.

⁴³ K r u k o w s k i, *Warunki zawarcia małżeństwa*, s. 350; T r z e c i a k, *Klauzule odsyłające*, s. 67.

⁴⁴ K r u k o w s k i, *Konkordaty współczesne*, s. 178; T r z e c i a k, *Klauzule odsyłające*, s. 65; T. W ł o d a r c z y k, *Konkordaty: zarys historii ze szczególnym uwzględnieniem XX wieku*, Warszawa 1986, s. 387; P. R y g u ł a, *Skutki cywilne zawarcia małżeństwa kanonicznego*

zawartego związku małżeńskiego prawo państwowe zobowiązuje oboje małżonków. Mogą oni uczynić to w dwojaki sposób⁴⁵. Po pierwsze – zawiadamiając właściwego pracownika urzędu stanu cywilnego o planowanej ceremonii przynajmniej 24 godziny przed jej rozpoczęciem, po drugie – *post factum* przedstawiając właściwemu organowi rejestracyjnemu zaświadczenie sporządzone przez duchownego asystującego przy celebracji małżeństwa. Natomiast urzędnik stanu cywilnego powinien zawarte małżeństwo bez zbędnej zwłoki wpisać do rejestru cywilnego oraz dokonać weryfikacji dostarczonych mu dokumentów, a także sprawdzić, czy zawarty w formie kanonicznej związek małżeński spełnia warunki stawiane przez ustawodawcę do uzyskania skutków cywilnych⁴⁶.

Gdyby się jednak zdarzyło, że małżeństwo nie zostanie z jakiś powodów zarejestrowane tuż po ceremonii, prawodawca hiszpański stwarza możliwość dokonania takiego wpisu w późniejszym czasie, również po śmierci obojga małżonków⁴⁷. Wniosek o dokonanie w późniejszym terminie wpisu małżeństwa do rejestrów cywilnych mogą złożyć wszystkie osoby fizyczne legitymujące się interesem prawnym w tej kwestii. O fakcie zarejestrowania małżeństwa, niezależnie od tego, kiedy został dokonany, powinien być poinformowany proboszcz miejsca.

Hiszpański kodeks cywilny stanowi również w art. 60 i art. 61, że związek małżeński zawarty z zachowaniem przepisów prawa kanonicznego lub według jakiegokolwiek formy religijnej zarejestrowanego w Hiszpanii związku wyznaniowego, powoduje w swej istocie zaistnienie skutków cywilnych od momentu jego zawarcia⁴⁸. W protokole końcowy, do hiszpańskiego konkordatu jest również mowa o tym, iż w zakresie kompetencji państwa leży regulacja ochrony praw, które nabyły osoby trzecie w dobrej wierze, zanim dokonano wpisu małżeństwa do rejestrów cywilnych.

Natomiast sytuacja ma się nieco inaczej w przypadku konkordatu z Włochami. Według art. 8, na urzędniku stanu cywilnego ciąży obowiązek zarejestrowania zawartego związku małżeńskiego w ciągu 24 godzin od momentu wejścia przez niego w posiadanie wiadomości o zawartym małżeństwie, pod warunkiem że

w hiszpańskim systemie prawnym, [w:] *Zawieranie małżeństwa w różnych systemach prawnych, religiach i kulturach*, red. R. Sztymmler, Olsztyn 2009, s. 147.

⁴⁵ Rygulla, *Skutki cywilne*, s. 154.

⁴⁶ Tamże, s. 155.

⁴⁷ Tamże, s. 154.

⁴⁸ Tamże, s. 147; *State and Church in the European Union*, red. G. Robbers, Baden-Baden 2005, tłum. polskie: J. Lopatowska-Rynkowska, M. Rynkowski, *Państwo i Kościół w Unii Europejskiej*, Kolonia 2007, s. 174.

zostały spełnione wymogi dotyczące wpisu. Kierownik urzędu stanu cywilnego ma także, zgodnie z postanowieniami konkordatowymi, obowiązek powiadomienia właściwego proboszcza o fakcie, iż zarejestrował dane małżeństwo w aktach stanu cywilnego⁴⁹. Termin powiadomienia proboszcza nie został jednak doprecyzowany we włoskim konkordacie. Oprócz zwyczajnej sytuacji wpisu małżeństwa do włoskich rejestrów, istnieje również możliwość późniejszego wpisu do rejestru cywilnego (tzw. wpis spóźniony). Warunkami takiej sytuacji są⁵⁰:

- wniosek obojga małżonków lub też tylko jednego z nich, ale bez wyraźnego sprzeciwu drugiego małżonka;
- małżonkowie muszą zachować w sposób nieprzerwany wolny stan osobowy cały czas pomiędzy ceremonią zawarcia związku małżeńskiego a chwilą złożenia wniosku o zarejestrowanie ich małżeństwa;
- konsekwencją późniejszego wpisu nie może być szkoda praw nabytych przez osoby trzecie w sposób legalny.

Ważne jest również tutaj zaznaczenie faktu, iż małżeństwo według włoskiego konkordatu wywiera skutki cywilne *ex tunc*, czyli od momentu ceremonii, podczas której jest celebrowane, nawet w przypadku późniejszego wpisu go do stosownych rejestrów przez kierownika urzędu stanu cywilnego⁵¹.

Konwencja z Maltą (1993), dotycząca uznania skutków cywilnych małżeństw kanonicznych i orzeczeń trybunałów kościelnych, w art. 2 pkt 3 oznajmia, iż w momencie gdy kierownik USC stwierdzi, że zaświadczenie zawarcia związku małżeńskiego wobec duchownego zostało nadesłane w terminie wymaganych pięciu dni roboczych, sporządza jak najszybciej akt małżeństwa i bez zbędnej zwłoki przekazuje duchownemu pisemne zawiadomienie, że małżeństwo zostało zarejestrowane.

Konkordat z Polską nie reguluje w żaden sposób, jakie są kompetencje kierownika USC w kwestii rejestracji zawartego związku małżeńskiego oraz w jakim terminie należy tego dokonać. Czynią to jednak akty wykonawcze do art. 10 konkordatu, w tym szczególnie ustawa z 24 lipca 1998 r. o zmianie ustaw –

⁴⁹ Krukowski, *Warunki zawarcia małżeństwa*, s. 351; Zabłocki, *Małżeństwo konkordatowe*, s. 199; Krukowski, *Konkordaty współczesne*, s. 178; Adamczewski, *Małżeństwo we współczesnych umowach*, s. 69.

⁵⁰ Krukowski, *Warunki zawarcia małżeństwa*, s. 351; Adamczewski, *Uznanie skutków cywilnych małżeństwa kanonicznego w najnowszych umowach*, s. 188; tenże, *Małżeństwo we współczesnych umowach*, s. 70.

⁵¹ Krukowski, *Warunki zawarcia małżeństwa*, s. 351; Zabłocki, *Małżeństwo konkordatowe*, s. 199; Adamczewski, *Uznanie skutków cywilnych małżeństwa kanonicznego w najnowszych umowach*, s. 189; *State an Church*, s. 404.

Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks postępowania cywilnego, Prawo o aktach stanu cywilnego, Ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw⁵². Z wymienionych przepisów wynika m.in., że osobą kompetentną do wpisu małżeństwa do akt stanu cywilnego oraz sporządzenia aktu zawarcia małżeństwa w formie konkordatowej jest właściwy kierownik USC. Konkretnie chodzi tu o kierownika USC miejscowości, na terenie której dokonany został akt zawarcia małżeństwa. Kierownik po otrzymaniu od duchownego zawiadomienia o zawartym małżeństwie powinien⁵³:

- niezwłocznie sporządzić akt zawarcia małżeństwa kanonicznego⁵⁴ (najpóźniej następnego dnia roboczego od daty, kiedy do USC wpłynęło zawiadomienie o zawartym małżeństwie);
- następnie dokumenty otrzymane od duchownego dołączyć do akt zbiorowych rejestracji stanu cywilnego.

W przypadku, gdyby zaświadczenie o zawartym związku małżeńskim, sporządzone przez duchownego i przez niego wysłane w polskim urzędzie pocztowym jako przesyłka polecona, nie dotarło do urzędu stanu cywilnego, istnieje możliwość odtworzenia go. W takiej sytuacji kierownik USC, na wniosek osoby zainteresowanej zarejestrowaniem danego małżeństwa, może zwrócić się do duchownego asystującego podczas ceremonii o potwierdzenie treści zaginionego dokumentu oraz dostarczenie do USC dowodu nadania przesyłki. Stanowi to wystarczającą podstawę do wydania aktu małżeństwa, pod warunkiem, że kierownik USC stwierdzi dochowanie przez duchownego terminu na wysłanie zawiadomienia o zawartym małżeństwie⁵⁵.

Postanowienia konkordatu chorwackiego odbiegają nieco od tych umieszczonych w pozostałych konkordatach, jeśli chodzi o kwestię wpisu małżeństwa do rejestrów cywilnych⁵⁶. W art. 13 ust. 2 umieszczono postanowienie, że sposób oraz czas, w jakim należy dokonać zarejestrowania w aktach stanu cywilnego zawartego małżeństwa, ma zostać dookreślony przez przepisy wewnętrzne chorwackiego prawa. Natomiast ust. 1 art. 13 zawiera tylko ogólne stwierdzenie, że małżeństwo zawarte w formie kanonicznej wywołuje

⁵² Dz. U. 1998, Nr 117, poz. 757 z późn. zm.

⁵³ K r u k o w s k i, *Kościół i państwo*, s. 340; J. S t r z e b i ń c z y k, *Prawo rodzinne*, Kraków 2003, s. 68.

⁵⁴ Datą zawarcia małżeństwa jest data złożenia oświadczenia o woli wstąpienia w związek małżeński przed duchownym.

⁵⁵ K r u k o w s k i, *Kościół i prawo*, s. 340.

⁵⁶ A d a m c z e w s k i, *Uznanie skutków cywilnych małżeństwa kanonicznego w konkordatach*, s. 46; t e n ż e, *Małżeństwo we współczesnych umowach*, s. 56.

skutki prawne, jeśli zostały dopełnione wymogi przewidziane przez prawo państwowe⁵⁷.

W konkordacie podpisanym przez Stolicę Apostolską i Republikę Litewską zastrzeżono, że małżeństwo zawarte z zachowaniem formy kościelnej uzyskuje skutki prawne tylko w sytuacji, gdy zostało zawarte również zgodnie z prawem obowiązującym w Republice Litewskiej⁵⁸. Małżeństwa zawarte z zachowaniem formy wyznaniowej są uznawane przez państwo dopiero po ich zarejestrowaniu w aktach urzędu stanu cywilnego. Zawarte małżeństwo jest rejestrowane we właściwym miejscowo urzędzie stanu cywilnego, ze względu na miejsce położenia kościoła, cerkwi lub innego domu modlitewnego. Rejestracji zawartego związku małżeńskiego należy dokonać tego samego dnia, w którym do urzędu stanu cywilnego wpłynęło zawiadomienie o ceremonii, która się odbyła, dostarczone przez duchownego lub na prośbę samych małżonków (bądź jednego z nich). W sytuacji, gdy sami małżonkowie zwracają się do urzędu stanu cywilnego o zarejestrowanie ich małżeństwa, powinni mieć ze sobą zaświadczenie o zawartym związku małżeńskim, a także swoje dowody osobiste, potwierdzające ich tożsamość⁵⁹.

Ciekawe jest rozwiązanie litewskiego prawa cywilnego, jeśli chodzi o to, jaką datę uznaje się za datę zawarcia małżeństwa. Prawodawca litewski stwierdza bowiem, że jeżeli zawiadomienie o zawartym małżeństwie, sporządzone na specjalnym formularzu, dotarło do USC w terminie dziesięciu dni od ceremonii, za datę zawarcia małżeństwa przyjmuje się dzień, kiedy je rzeczywiście zawarto. Natomiast jeśli zawiadomienie dotrze do urzędu stanu cywilnego po dziesięciu dniach od dni zawarcia małżeństwa, za datę jego zawarcia uważa się dzień, w którym fakt ten zgłoszono do właściwego urzędu⁶⁰. Przepisy prawa cywilnego obowiązujące w Republice Litewskiej stanowią również, że małżeństwo nie może być wpisane do rejestrów akt stanu cywilnego w sytuacji, gdy przynajmniej jeden z małżonków zmarł do czasu zanim zgłoszono małżeństwo do USC. Tym samym takie małżeństwo nie wywołuje żadnych skutków cywilnych⁶¹.

⁵⁷ Adamczewski, *Uznanie skutków cywilnych małżeństwa kanonicznego w konkordatach*, s. 46.

⁵⁸ Zigiene, *Zawarcie małżeństwa*, s. 378.

⁵⁹ Tamże.

⁶⁰ Tamże; *State and Church*, s. 228.

⁶¹ Zigiene, *Zawarcie małżeństwa*, s. 378.

3. WALOR PRAWNY WPISU FAKTU ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA KANONICZNEGO DO AKT STANU CYWILNEGO

Dokonanie wpisu zawartego związku małżeńskiego do rejestru akt urzędu stanu cywilnego jest ostatnim wymogiem, jaki należy spełnić, aby małżeństwo zawarte w formie kanonicznej uzyskało skutki cywilne. Powstaje jednak w tym miejscu pytanie o charakter prawny, jaki jest przypisywany owemu wpisowi. Czy jest on bardziej deklaracyjny, czy może konstytutywny?

Konkordat z Hiszpanią wyraźnie stanowi, iż skutki cywilne małżeństwa kanonicznego powstają w momencie jego zawarcia. Chociaż, aby tak się stało, fakt zawarcia związku małżeńskiego musi być później odnotowany w rejestrze cywilnym. Jak zauważa W. Adamczewski: „[...] dla powstania skutków cywilnych momentem konstytutywnym jest zawarcie małżeństwa w formie kanonicznej, podczas gdy wpis do rejestru cywilnego jest elementem konstytutywnym jedynie dla uznania ich na forum prawa państwowego, który aktualizuje ich egzekwowalność. W całości jednak należałoby określić charakter prawny wpisu jako deklaracyjny”⁶². Przemawia za tym, w pełni, konstrukcja prawna art. 6 ust. 1 hiszpańskiego konkordatu.

Z punktu widzenia włoskiego konkordatu oraz włoskiego prawa cywilnego wpis zawartego małżeństwa do rejestru akt stanu cywilnego jest zarówno istotnym, jak i autonomicznym elementem procedury uznawania skutków cywilnych małżeństwa zawartego według formy konkordatowej. Nadany został mu tym samym charakter konstytutywny⁶³. Skutki cywilne zawartego związku małżeńskiego powstają od chwili jego zawarcia, jednak bez dokonania wpisu do rejestrów cywilnych państwo włoskie nie uznaje skutków cywilnych małżeństwa konkordatowego. Jest on więc konieczną formalnością. Niezależnie jednak od tego, jaki przyznawany jest mu charakter, prawodawca włoski nadaje mu również skutek retroaktywny, w przypadku tzw. wpisu spóźnionego. Wynika z tego, że skutki cywilne małżeństwa powstają od daty jego ceremonii, niezależnie od tego, kiedy dokonano wpisu⁶⁴.

Jeśli chodzi o charakter wpisu małżeństwa do rejestrów akt stanu cywilnego w przypadku konkordatu z Maltą, to sytuacja ma się podobnie, jak w przypadku włoskiego konkordatu⁶⁵. Skutki cywilne małżeństwa konkordatowego powstają

⁶² Adamczewski, *Małżeństwo we współczesnych umowach*, s. 85.

⁶³ Tamże, s. 86.

⁶⁴ Tamże.

⁶⁵ Tamże.

w momencie jego zawarcia, a dla ich pełnego uznania przez państwo wymagane jest dokonanie formalności, jaką jest wpis do akt urzędu stanu cywilnego.

Art. 10 konkordatu z Polską stanowi, iż zawarte małżeństwo konkordatowe osiąga przewidziane polskim prawem skutki cywilne od momentu jego celebracji; oczywiście pod warunkiem spełnienia przez nupturientów stawianych im wymogów. Jednak fakt dokonania wpisu związku małżeńskiego do akt stanu cywilnego jest formalnością, która nie może być pominięta w całej procedurze, jeśli państwo polskie ma uznawać skutki cywilne dokonanej czynności prawnej⁶⁶. W związku z tym w doktrynie powstały podzielone zdania co do tego, jaki charakter posiada fakt wpisu małżeństwa do rejestrów cywilnych. Przeważa jednak opinia, iż ma on charakter konstytutywny⁶⁷. Przykładem tego mogą być słowa J. Krukowskiego: „[...] elementy konstytutywne małżeństwa cywilnego zawartego w trybie konkordatowym stanowią zgodne oświadczenia stron co do zawarcia małżeństwa kanonicznego ze skutkami cywilnymi. Jednak z woli ustawodawcy skuteczność tych oświadczeń w porządku cywilnym nie jest bezwzględna, gdyż pełny walor uzyskują one dopiero z chwilą spełnienia się ostatniego [elementu], czyli wpisu do akt stanu cywilnego”⁶⁸. W przypadku bowiem, gdy zawarte małżeństwo nie zostanie zarejestrowane w urzędzie stanu cywilnego, jest uznawane za nieistniejące na cywilnym forum prawnym.

Konkordat z Chorwacją w art. 13 ust. 1 postanawia, iż zawarte małżeństwo kanoniczne osiąga skutki cywilne od momentu jego celebracji, o ile nie istnieją żadne przeszkody ustanowione prawem chorwackim oraz zostały spełnione stawiane nupturientom wymogi. Oczywiście powinno ono później być zarejestrowane w urzędzie stanu cywilnego. Według W. Adamczewskiego, charakter wpisu małżeństwa do rejestrów cywilnych nie został w sposób definitywny określony, jednak aktualny stan prawny przepisów chorwackich pozwala wysunąć tezę, iż jest on wpisem o charakterze konstytutywnym⁶⁹.

Ostatni z omawianych konkordatów, czyli konkordat z Litwą w art. 13 ust. 1 stanowi, iż małżeństwo zawarte według formy kanonicznej uzyskuje skutki cywilne od momentu jego zawarcia, przy założeniu, że nie istnieją żadne przeszkody wynikające z litewskiego prawa. Jednak Republika Litewska uznaje takie małżeństwa dopiero od momentu, kiedy zostaną zarejestrowane w urzędzie

⁶⁶ Tamże, s. 87.

⁶⁷ Tamże, s. 88; Krukowski, Warchałowski, *Polskie prawo wyznaniowe*, s. 283; Krukowski, *Polskie prawo wyznaniowe*, s. 259; tenże, *Kościół i państwo*, s. 341; tenże, *Konkordat Polski*, s. 250; Góralski, *Kanoniczne prawo małżeńskie*, Warszawa 2000, s. 84; tenże, *Zawarcie małżeństwa konkordatowego*, s. 61.

⁶⁸ Krukowski, Warchałowski, *Polskie prawo wyznaniowe*, s. 284.

⁶⁹ Adamczewski, *Małżeństwo we współczesnych umowach*, s. 88.

stanu cywilnego⁷⁰. Szczególnym tego przykładem jest fakt, iż w przypadku wpisu spóźnionego, datą zawarcia związku małżeńskiego jest data, kiedy ostatecznie dokonano wpisu. Pozwala to na stwierdzenie, iż wpis małżeństwa do rejestrów cywilnych według przepisów Republiki Litewskiej ma charakter konstytutywny.

*

Z przeprowadzonej analizy prawnoporównawczej postanowień wybranych współczesnych konkordatów z państwami europejskimi, dotyczących ostatniej fazy procedury administracyjnej, jaką jest wpis ważnie zawartego małżeństwa konkordatowego do rejestrów małżeństw w aktach stanu cywilnego, wynika kilka ważnych wniosków.

Zawarcie małżeństwa przez nupturientów wobec duchownego z jednoczesną wolą wywarcia przez to małżeństwo na forum państwowym skutków cywilnych wymaga jeszcze dokonania szeregu czynności. Ważne jest tutaj również, aby duchowny, asystujący przy zawieraniu tego małżeństwa, przekazał do urzędu stanu cywilnego stosowne zaświadczenie poświadczające, że taka sytuacja rzeczywiście miała miejsce. Istotne jest również, aby dokonując tego, zachował terminy przewidziane w normach konkordatowych na dokonanie tej czynności.

Kolejną ważną czynnością, zmierzającą do stwierdzenia wywarcia skutków cywilnych przez zawarte małżeństwo kanoniczne, jest rejestracja tego małżeństwa przez kierownika USC. I chociaż w tym przypadku wcześniej omawiane konkordaty również zawierają stosowne normy prawne, to należy także zauważyć, że poszczególni prawodawcy państwowi też regulują tę kwestię przepisami prawa cywilnego. W ten sposób normy prawne państwowe stanowią uszczegółowienie postanowień konkordatowych.

Od momentu umieszczenia ważnie zawartego małżeństwa konkordatowego w rejestrze małżeństw akt stanu cywilnego, związek ten w pełni istnieje na forum państwowym i wywiera, przewidziane przez normy prawne, skutki cywilne dla małżonków i ich potomstwa. Powstaje jednak pytanie o walor prawny wpisu faktu zawarcia małżeństwa kanonicznego do akt stanu cywilnego – czy jest on deklaratywny, czy też może konstytutywny?

Otóż po analizie wspomnianych norm prawnych, zarówno konkordatowych, jak i cywilnych, należy stwierdzić, iż zgodne oświadczenia nupturientów co do zawarcia małżeństwa kanonicznego w trybie konkordatowym ze skutkami cywilnymi są elementem konstytutywnym. Niemniej wpis tego małżeństwa do rejestru cywilnego jest elementem konstytutywnym na forum prawa

⁷⁰ Zigiene, *Zawarcie małżeństwa*, s. 378.

państwowego, jako że stanowi autonomiczny element procedury administracyjnej uznawania skutków cywilnych małżeństwa konkordatowego.

Skutki cywilne zawartego związku małżeńskiego powstają od momentu jego zawarcia, jednakże bez dokonanego wpisu do rejestrów cywilnych państwo ich nie uznaje. Jest on więc konieczną formalnością.

Na koniec należy wspomnieć, iż oczywiście stopień doprecyzowania w poszczególnych analizowanych konkordatach czynności wymaganych do sporządzenia właśnie wpisu zawartego małżeństwa konkordatowego, jest w znacznym stopniu zróżnicowany. Jedne państwa podchodzą do tej kwestii bardzo rygorystycznie, bardzo dokładnie regulując ją, jak np. czyni to Polska, inne natomiast państwa ograniczają się jedynie do ogólnych stwierdzeń, czego przykładem może być ustawodawstwo chorwackie.

BIBLIOGRAFIA

Konkordaty

Accordo tra la Santa Sede e La Repubblica di Croazia circa questioni giuridiche (19.12.1996), AAS 89 (1997), s. 277-287.

Accordo tra la Santa Sede e lo Stato Spagnolo circa questioni giuridiche (03.01.1979), AAS 72 (1980), s. 29-36.

Agreement between the Holy See and the Republic of Lithuania concerning juridical aspects of the relations between the Catholic Church and the State (05.05.2000), AAS 92 (2000), s. 795-802.

Conventio Inter Apostolicam Sedem et Melitensem Rem Publicam de civilibus agnoscenda matrimoniorum canonicorum effectibus necnon sententiarum iisdem super conubiis auctoritatum tribunaliumque ecclesiasticorum (03.02.1993), AAS 89 (1997), s. 679-692.

Secondo protocollo adolzionale alla Convenzione del 1993 (06.01.1995), AAS 89 (1997), s. 692-694.

Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską (28.07.1993), AAS 90 (1998), s. 310-329, Dz. U. 1998, Nr 51, poz. 318 z późn. zm.

Accordo tra la Santa Sede e la Repubblica Italiana che apporta modificazioni al Concordato Lateranense (18.02.1984), AAS 77 (1985), s. 521-535.

Inne akty normatywne

Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski z 22 października 1998 r. dla duszpasterzy dotycząca małżeństwa konkordatowego, „Biuletyn Prasowy Katolickiej Agencji Informacyjnej” 1998, nr 90.

Obwieszczenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 4 listopada 1998 r. w sprawie ogłoszenia stanowisk, których zajmowanie upoważnia do sporządzenia zaświadczenia stanowiącego podstawę sporządzenia aktu małżeństwa zawartego w sposób określony w art. 1 §§ 2 i 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, M.P. 1998, Nr 40, poz. 554 z późn. zm.

Ustawa z dnia 24 lipca 1998 r. o zmianie ustaw – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks postępowania cywilnego, Prawo o aktach stanu cywilnego, Ustawy o stosunku Państwa do

Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 1998, Nr 117, poz. 757 z późn. zm.

Literatura

- A d a m c z e w s k i W.: Małżeństwo we współczesnych umowach Stolicy Apostolskiej z państwami, Warszawa 1999.
- A d a m c z e w s k i W.: Uznanie skutków cywilnych małżeństwa kanonicznego w najnowszych umowach konkordatowych, [w:] *Ius Matrimoniale. Ze studiów nad kościelnym prawem małżeńskim*, red. W. Góralski, t. I, Warszawa 1996, s. 169-193.
- A d a m c z e w s k i W.: Uznanie skutków cywilnych małżeństwa kanonicznego w konkordatach posoborowych, [w:] *Prawo rodzinne w Polsce i Europie*, red. P. Kasprzyk, Lublin 2005, s. 39-54.
- A n d r z e j e w s k i M.: *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2011.
- C a l v i g i o n i R.: Zawarcie małżeństwa cywilnego w formie wyznaniowej i uznanie dziecka we włoskim prawie rodzinnym, [w:] *Prawo rodzinne w Polsce i Europie*, red. P. Kasprzyk, Lublin 2005, s. 361-368.
- G l i n k o w s k i B.: *Małżeństwo konkordatowe*, Poznań 2002.
- G ó r a l s k i W.: Czynności i rola duchownego przy zawieraniu małżeństwa konkordatowego, [w:] *Prawo rodzinne w Polsce i Europie*, red. P. Kasprzyk, Lublin 2005, s. 105-133.
- G ó r a l s k i W.: *Kanoniczne prawo małżeńskie*, Warszawa 2000.
- G ó r a l s k i W.: *Zawarcie małżeństwa konkordatowego w Polsce*, Warszawa 1998.
- I g n a t o w i c z J., N a z a r M.: *Prawo rodzinne*, Warszawa 2010.
- J a n t o s P.: Rola duchownego przy zawieraniu małżeństwa cywilnego w formie wyznaniowej, [w:] *Zawieranie małżeństwa w różnych systemach prawnych, religiach i kulturach*, red. R. Sztymmler, Olsztyn 2009, s. 71-74.
- K r u k o w s k i J., W a r c h a ł o w s k i K.: *Polskie prawo wyznaniowe*, Warszawa 2000.
- K r u k o w s k i J.: *Polskie prawo wyznaniowe*, wyd. IV, Warszawa 2008.
- K r u k o w s k i J.: *Konkordat Polski: znaczenie i realizacja*, Lublin 1999.
- K r u k o w s k i J.: *Konkordaty współczesne. Doktryna. Teksty (1964-1994)*, Warszawa 1995.
- K r u k o w s k i J.: *Kościół i państwo. Podstawy relacji prawnych*, wyd. II, Lublin 2000.
- K r u k o w s k i J.: Normy konkordatowe w relacji do innych norm prawnych – wprowadzenie do problematyki uznania skutków cywilnych małżeństwa kanonicznego, [w:] *Prawo rodzinne w Polsce i Europie*, red. P. Kasprzyk, Lublin 2005, s. 27-38.
- K r u k o w s k i J.: Warunki zawarcia małżeństwa kanonicznego ze skutkami cywilnymi w konkordatach współczesnych – studium prawno-porównawcze, [w:] *Domine, ego servus Tuus. Księga pamiątkowa z okazji 50-lecia kapłaństwa ks. oficjała dr. Stefana Koźnika*, Warszawa 2009, s. 344-354.
- K u g l a r z P., Z o l l F.: *Małżeństwo konkordatowe*, Kraków 1994.
- L e s z c z y Ń s k i G.: Refleksje na temat małżeństwa konkordatowego ze szczególnym uwzględnieniem prawa włoskiego, [w:] *Prawo rodzinne w Polsce i Europie*, red. P. Kasprzyk, Lublin 2005, s. 52-65.
- R y g u ł a P.: Skutki cywilne zawarcia małżeństwa kanonicznego w hiszpańskim systemie prawnym, [w:] *Zawieranie małżeństwa w różnych systemach prawnych, religiach i kulturach*, red. R. Sztymmler, Olsztyn 2009, s. 139-157.
- S m y c z y Ń s k i T.: *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2009.
- State and Church in the European Union*, red. G. Robbers, Baden-Baden 2005, tłum. polskie: J. L o p a t o w s k a - R y n k o w s k a, M. R y n k o w s k i, *Państwo i Kościół w Unii Europejskiej*, Kolonia 2007.
- T r z e c i a k B.: *Klauzule odsyłające w konkordatach z Hiszpanią i z Polską*, Lublin 2007.

- Tunia A.: Obowiązki duchownego w procedurze zawierania małżeństwa wyznaniowego ze skutkami cywilnymi, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 9 (2005), s. 155-179.
- Tunia A.: Rejestracja małżeństwa cywilnego zawartego w formie wyznaniowej, [w:] *Matrimonium spes mundi. Małżeństwo i rodzina w prawie kanonicznym, polskim i międzynarodowym. Księga pamiątkowa dedykowana ks. prof. Ryszardowi Sztychmillerowi*, red. T. Płoski, J. Krzywkowska, Olsztyn 2008, s. 356-370.
- Włodarczyk T.: *Konkordaty: zarys historii ze szczególnym uwzględnieniem XX wieku, I-II*, Warszawa 1986.
- Zabłocki J.: Małżeństwo konkordatowe, „Studia Iuridica” 37 (1999), s. 191-206.
- Zigienė I.: Zawarcie małżeństwa, pochodzenie dziecka oraz przysposobienie w republice słowackiej, [w:] *Prawo rodzinne w Polsce i Europie*, red. P. Kasprzyk, Lublin 2005, s. 377-380.

WPIS FAKTU ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA KANONICZNEGO DO REJESTRU MAŁŻEŃSTW AKT STANU CYWILNEGO

Streszczenie

Małżeństwo, czyli związek kobiety i mężczyzny, jest jedną z najstarszych form tworzenia więzi międzyludzkich. I jako, że małżonkowie są jednocześnie obywatelami państwa i członkami społeczności religijnej, i jedno nie wyklucza w swej istocie drugiego, obecnie mamy do czynienia z możliwością zawierania przez narzeczonych małżeństwa konkordatowego. Jest ono wyrazem dostrzegania przez Kościół dualizmu systemu prawa małżeńskiego oraz efektem dążeń, aby małżeństwo mogło być zawierane zarówno na forum kościelnym, jak i państwowym, jednym aktem.

W praktyce równa się to zawieraniu małżeństwa w formie kanonicznej, przy jednoczesnym wywieraniu przez tą czynność skutków cywilnych uregulowanych prawem państwowym. Aby tak się jednak stało zarówno sami przyszli małżonkowie, jak i duchowny oraz Kierownik Urzędu Stanu Cywilnego są zobowiązani do dokonaniu szeregu czynności, które składają się na całą procedurę. Ostatnim elementem tej procedury quasi administracyjnej jest wpis zawartego małżeństwa do rejestru małżeństw akt stanu cywilnego. Od tego momentu zawarty związek małżeński wywiera skutki cywilne na forum państwowym, obok skutków kanonicznych.

Oczywiście poszczególne państwa, będące sygnatariuszami umów konkordatowych ze Stolicą Apostolską, w swoich przepisach państwowych mają możliwość doprecyzowania postanowień konkordatowych i uszczegółowienia czynności wymaganych do wywarcia skutków cywilnych na forum państwowym przez zawarte małżeństwo kanoniczne. Czynią to w sposób zróżnicowany, jednak ogólna zasada pozostaje ta sama.

Słowa kluczowe: małżeństwo konkordatowe, konkordat, skutki cywilne, wpis do rejestru małżeństw, akta stanu cywilnego.

RECORDING CANONICAL MARRIAGE IN THE CIVIL REGISTER

Summary

Marriage, being a union of man and woman, is one of the oldest forms of establishing human relationships. Since spouses are also citizens of a state and members of religious communities, the two dimensions are not mutually contradictory, and now couples enjoy the possibility of contracting concordat marriage. This form of marriage demonstrates the Church's recognition of dualism

inherent in the system of marriage law, and its attempts to enable people to enter into marriage either in the ecclesiastical forum or before a state official in a single act.

In practice, such marriage is concluded in the canonical form while producing civil law effects, as provided by the state law. The parties to marriage, the clergyman, and the registrar are all obliged to perform a number of formalities. The final step of this quasi-administrative procedure is an entry of a lawfully concluded marriage in the register of marriages filed in the vital records. Henceforth, the marriage thus concluded has both civil and canon law effects.

Individual states, being signatories to concordat agreements with the Holy See, are free to further specify their domestic concordat regulations and enumerate the requisite actions for canonical marriage to produce effects under civil law. States do this differently but the general principle remains the same.

Key words: concordat marriage, concordat, civil effects, entry in the register of marriages, vital records.

Translated by Tomasz Pałkowski